

■ **Doç. Dr. Nuri KAHVECİ**, *İslam Aile Hukuku*, Hikmetevi yayınları, 2014, 278 s.

Değerlendiren: Zeynep ÇİFTASLAN*

Toplum hayatına yön veren bireylerin ilk sosyalleştiği mekan ailedir. Bunun içindir ki, bütün medeniyetlerde aile “toplumun temel taşı” olarak ifade edilen bir kurumdur. Uluslar aile kurumunu ne ölçüde koruyabilmişlerse, o kadar sağlam, köklü medeniyetler elde etmişlerdir. Aile kurumunu koruyamayan uluslar ise medeniyetlerinin inşasında sarsıntılı ve çöküntülü dönemler geçirmişlerdir.

Ferdiyetçiliğin yanında toplumsallaşmayı, dayanışmayı, birlikteliği esas alan İslam dini de “aile kurumunun” önemini bilinciyle bu kuruma düzenlemeler getirmiş, kurum üyelerinin haklarını koruma altına alarak toplumun yapı taşlarını sağlam temeller üzerine oturtmuştur. Bu hak ve ödevler asırlar boyu önemini korumakla beraber değişimi kaçınılmaz olan toplum üzerinde yeniden yorumlanmaya, sınırları günümüz insanının algı düzeyine indirilerek yeniden ifade edilmeye ihtiyaç duyulmuştur. **Nuri Kahveci** tarafından “**İslam Aile Hukuku**” adıyla kaleme alınan bu eser toplumun bu ihtiyacını gidermeye yöneliktir. Yazar bu eserini her şeyin hızla değiştiği 21.yüzyılda aile bilincinin sekteye uğramaması için Kur’an ve Sünnet ışığında yeni yorumlarını her kesimden insanın idrakine sunmaktadır.

Müellifin tanıtmayı amaçladığımız “**İslam Aile Hukuku**” kitabı önsöz, giriş, altı bölümde ele alınmış konu başlıklarından, sonuç ve geniş bir kaynakçadan oluşmaktadır.

Birinci bölüm ‘evlilik ve aile olgusu’ ana başlığı ile eski Türklerdeki aile yapısından, İslam öncesi Araplardaki evlilik tiplerinden ve İslam’ın bunlara getirdiği düzenlemelerden bahsetmektedir. Son olarak da günümüz toplumunun sanayi devriminin etkisiyle geniş aile tipinden çekirdek aile tipine geçtiğinin her şeye rağmen aileye alternatif bir kurumun geliştirilemeyerek ailenin önemini koruduğu ele alınmaktadır. Erkeğin ve kadının yerlerinin belli olduğu Eski Türklerin aksine İslam öncesi Araplarda çok çarpık ilişkiler göze çarpmaktadır. Evlilik müessesesi daha çok erkek üzerinden ilerlemektedir. Müellif burada sekiz çeşit evlilikten bahsetmektedir. İslam öncesi Araplarda bu sekiz çeşit nikâh içinde en yaygın olanı ise sahih nikâhtı. Velilerin anlaşması ile vuku buluyordu. İslam dini, buna düzenlemeler getirerek varlığını devam ettirmiştir. Araplardaki evlilik çeşitleri böyle izah edilirken İslam dininin evlilik müessesine getirdiği değişikliklerden bahsedilmiştir (s.24-26).

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku yüksek lisans öğrencisi.

Bunları maddeler halinde ifade edecek olursak;

- a) Kadın islamiyetle kişiliğini kazanmış, nikâh akdinde taraflardan biri konumuna getirilmiştir.
- b) Kadın kocasının mirasçısı olabilecektir.
- c) Çok eşle evlilik sınırlandırılmış, istisnai durumlarda dört eş olarak belirlenmiştir.
- d) Mehir bizzat kadına ait bir hak olarak görülmüştür.
- e) Kadın kendisine ait mallar üzerinde dilediği gibi tasarruf yetkisine sahip olmuştur.
- f) Bazı durumlarda kadın evlilik birliğine son verme yetkisine de sahip olmuştur.

İslam dini ile beraber kadın hak ettiği yeri almış, nesep kargaşası önlenmiş, evlilik dini bir boyut kazanmıştır.

Yazar ikinci ana başlığı 'aile hukuku kavramı' olarak belirlemiştir. Burada İslam aile hukuku kaynaklarından, evliliğin tanımı ve unsurlarından, tarihi seyir içerisinde evlilik şekillerinden, evlilik öncesi ilişkilerde hukuki durumdan ve bu aşamanın evlilikle sonuçlanmaması durumunda ne gibi sorumluluklar ortaya çıktığından bahsetmektedir. Bu bölüm okuyucunun beyninde bazı taşların yerine oturması açısından önemlidir. Kişi yaptığı işin hukuku neticelerini bildikçe ne haksızlığa uğrar ne de haksızlığa uğratır.

Müellif İslam aile hukukunun kaynağından bahsederken bunların içinde hangi ayet ve hadise dayandığından çok bu kaynakların neler olduğu, müctehitlerin buradan nasıl hüküm çıkardığını açıklama yoluna gitmiştir. Bunlar ön bilgi mahiyeti taşımaktadır. Ayrıntılar yeri geldikçe ifade edilmektedir. Yazar yapmış olduğu tanım ile evliliğin bir akit olarak değerlendirilmesinin sıkıntı doğuracağını ifade ederek birçok yanlış anlamaların önüne geçmek istemiştir (s.40). Ailede bulunması gereken bazı özellikler ise Kur'an ve hadis merkezli olarak ufuk açıcı yorumları ile bizlere sunmuştur.

Sağlıklı bir evlilik sağlam temeller üzerine kurulmalıdır. Bunun içinde evlilik öncesi ilişkilerde bu temelin ham maddeleri oluşturulur. O halde evlilik bunlara göre şekillenecektir. Burada bilinen hak ve ödevler evliliğe de ışık tutacaktır. Bu doğrultuda şuan toplumda dejenere olmuş nişanlanma, tarafların keyfiyetinden çok hukuki sorumluluğu da beraberinde getirir (s.55-67). Nişanlılık evlenme vadiyle kurulur ancak evlilik mecburiyeti yüklenmez. Taraflar nişanlılık ile aynı evde yaşama hakkı elde etmezler. Ama yaşayacakları evi oluşturmak için umuma açık yerlerde gerekli işlemleri yapabilirler. Yazar burada okuyucunun kafasında oluşan bir soru işaretine açıklık getiriyor. Nişan esnasında yapılan nikâh akdini gerekli şartları sağlamadığı için fasit hükmünde değerlendiriyor. Fiili nikâhın evliliğin ya-

pılacağı zaman yerine getirilmesi gerektiğini ifade ederek toplumda var olan bir ikileme çözüm getiriyor. Burada nişanlılık bir akit ve bunun sonucu olarak ayrıntılı bir şekilde ele alınıyor. Yazarın klasik hukukçuların aksine nişanlılığı bir akit olarak değerlendirmesi toplumumuzda var olan büyük kargaşalarında önüne geçiyor. Nişan bozulduğunda bireylere ne gibi sorumluluklar düştüğünü açıklayarak meseleyi İslam hukuku açısından ele alıp bireylerin haklarını koruma altına alıyor. Bu cümleden olarak maddi ve manevi tazminattan bahsediyor. Bu, sosyal ve psikolojik baskının fazlaca vuku bulduğu günümüzde şahıslara sorumluluklarının hatırlatılması açısından önemli bir ayrıntıdır.

Üçüncü ana başlığımız “evlenmenin mahiyeti”. Müellif bu bölümde evlenme ehliyetinden, nikâh akdinde velayetten, evlenme yasağından ve geçici evlenme engelisten bahsetmiştir (s.70-99). Yazar evlenme ehliyeti olarak akli ve biyolojik gelişme/buluğu ifade eder. Buluğun da günümüz şartlarında yeterli olmadığını, buradan olgunlaşmanın kastedildiğini Nisa süresinin 6. Ayetini “onlar evlilik çağına gelinceye kadar...” delil getirerek ifade eder. Akıl hastasının ise derecesine göre ve bazı şartlara bağlanarak evlendirilmesinin toplumun maslahatı açısından daha faydalı olacağını izahını yapar. Müellif, velisiz evlenme konusunda mezheplerin görüşlerini delilleriyle birlikte verdikten sonra tam eda ehliyetine sahip şahıslardan veli izni beklemenin hürriyeti kısıtlayacağını ancak sosyal ve ahlaki bir sorumluluk olarak velilerin de izninin alınması gerektiğini dile getirir. Nitekim bu doğru bir yaklaşımdır. Evlilik akdindeki velayeti de bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Her ne kadar geçmiş dönemdeki İslam hukukçularından bazıları tam eda ehliyetine sahip olan bir kadını evlenme ehliyeti açısından eksik saymış olsalar da günümüz sosyo-kültürel yapısı buna müsait değildir. Ancak burada bir kez daha hatırlatmak gerekir ki bütün bunlar evlenme olgunluğuna erişmiş bireyler içindir.

Evlenmede önemli olan diğer bir husus da taraflar arasında denkliğin bulunması meselesidir. Nikâh akdinin geçerli olmasının şartlarından olup olmadığı ihtilaflı olmakla birlikte yazarımızın da kitabında yer verdiği (s.87) Hanefi mezhebine ait şu altı şart topluma sağlıklı bireyler kazandırmak açısından önem arz etmektedir.

1) Evlenecek olanların soyları açısından birbirlerine denk olmaları.

2) Ailenin İslam’la müşerref olma tarihi.

3) Baba ve dedelere doğru hür olmak.

4) Servet bakımından denklik. Ebu Yusuf mehir ve nafakaya yetecek servetin kafi olduğunu söyler.

5) Dindarlık. Mesela ahlaksız ve dini vazifelerinde ihmalkâr davranan bir erkek hiçbir zaman iyi ahlak sahibi bir kıza denk kabul edilmez.

6) İş ve meslekte denklik.

Yazar bunların çağa ve şartlara göre yeniden düzenlenebileceğini, denklikte genel kanaatin erkeğin kadına denkliğinin olduğunu söyler. Müellif bu bölümün sonunda evlenme engellerine yer vermiş. Bunları delilleriyle ifade ederken, akraba evliliği gibi getirdiği güncel yorumları okuyucusuna sunmuş.

Evlilik Allah'ın kulları için var ettiği huzura kavuşmalarını sağlayacak bir ni-mettir. Daha önce yasak olan bazı şeyler evlilikle helal bir ibadete dönüşür. Böyle olması için de kuruluşunun sağlam hukuki temeller üzerine bina edilmesi gerekir. Müellif dördüncü bölüme adını verdiği 'nikâh/evlenme akdi' başlığıyla bu temelleri bize aktarır. Burada nikâh akdinin rükün ve şartlarını en ince ayrıntısına kadar bul-mak mümkündür. Son kısımda ise nikâhta vekâlet olayını ele alır. İslam hukukuna göre evlilik yüce ve kutsi bir muamele, önemli bir medeni akit olup genel ifadesiyle, en az iki şahit huzurunda ehil olan kadın ve erkeğin icap ve buna uygun olan ka-bul beyanıyla gerçekleşir. Kuran-ı Kerim bunu misak-ı galiz olarak ifade etmiştir (s.101). Tarafların bunun sorumluluğunu üzerinde taşıması gerekir.

İslam hukukçuları evliliğin dini hükmü konusunda farklı görüşler beyan etmiş-lerdir. Genel kabul gören görüş ise nefsinin cinsel isteklerini kontrol altına alama-mış kişiler için evlenmek farz, kontrol altına almış kişiler için evlenmek müekked sünnettir. Akdin gereklerini yerine getiremeyenler içinse mekruhtur diyenler de olmuştur.

Bu bölümde son olarak nikâhta vekâleti ve fuzulinin nikâh akdi yapmasını ele alır. Vekâlet geçmiş dönem İslam hukukçuları tarafından kabul edilse de yazarımız bunun bugünkü şartlarda nikâh akdinin sağlığı açısından pek hoş olmadığını dile getirir. Hukuken ne veli ne de vekil olmayan bir kimsenin taraflardan birini teşkil ederek yapmış olduğu nikâh akdine İslam hukuku literatüründe fuzulinin nikâh akdi denir. Bu nikâh akdini diğer akitler gibi düşünüldüğünden böyle değerlendirilmiştir. Müellif nikâh akdini özel bir akit kabul ettiği için bunun doğru olmayacağı kanaatindedir.

Yazar, beşinci bölümde 'nikâh akdinin çeşitleri'ni ele almış. Özellikle de sahih nikâh aktinin bütün sonuçlarını ve hukuki sorumluluklarını en ince ayrıntısına kadar irdelemiş. Günümüzde yapılan evlilikler daha çok bir gelenek gibi devam etmekte, bireyler hak ve sorumluluklarını net olarak bilmemektedir. Bilinçsiz evli-likler bilinçsiz boşamalara, bütün bunlarda çarpık bir toplumun oluşmasına neden olmaktadır. Müellif bu bölümde bize aktardıklarıyla evliliğin iç dizaynını oluştur-muş, toplumda var olan birçok yanlış anlaşılmanın, bilgi eksikliğinin önüne geç-mektedir.

Yazar evlilik birliğindeki ortak sorumluluklardan sonra karı ve koca ayrı ayrı hak ve sorumluluklarından bahseder. Müellifin yorumuyla bu hak e ödevlerin sı-nırlarını belirlemek pek de mümkün gözükmemektedir. Çünkü bunlar topluma ve

çağa göre değişmektedir. Ancak genel hatlarıyla kocanın haklarını; evlilik birliğinin reisi olmak, oturulacak evi seçmek, evlilik birliğini temsil etmek, kadının bir meslek veya sanatla uğraşmasına izin vermek, karısının ölümü halinde ona varis olmak ve karısından cinsel yönden istifade etme olarak sıralamaktadır. Kocanın sorumluluklarını ise nafakayı temin etmek, oturulacak bir ev temin etmek, kararlaştırılan mehri vermek, karısına karşı güzel davranıp hoş geçimli olmak, birden fazla evlenmek zorunda kalmış ise eşler arasında adaletli davranmak ve kadının cinsel ihtiyaçlarını tatmin etme olarak belirler. Kadının hakları; kocasının soyadını kullanmak, ev içindeki düzeni sağlamak, kendisine bakılmasını istemek, bazı özel durumlarda evlilik birliğini temsil etmek, kocanın ölümü halinde ona varis olmak, kararlaştırılmış ve zamanı gelmiş mehri almak ve cinsel ihtiyaçlarının tatmin edilmesini istemek. Kadının sorumlulukları; kocanın seçeceği evde oturmak, kocanın da soyadını taşımak, kocaya karşı iyi geçimli muamele edip yardımcı olmak, eve ve çocuklara bakmak, kocaya mali destekte bulunmak, dinin cevaz verdiği durumlar haricinde kocasının izni olmadan evi terk etmemek, dinin emir ve yasaklarına uygun olan durumlarda gücü nispetinde kocasının, gerek cinsel, gerekse diğer hususlardaki isteklerini yerine getirmek ve dinin yetki verdiği sahada ve ölçüde kocasının kendisini tedib (eğitme ve yetiştirme) hakkını kullanmasına rıza göstermek. Bu cümleden olarak yazar önemli bir noktaya değinmiş. Şöyle ki; tediblik meselesini kullanarak kadına şiddet kullanmanın hiçbir dayanağı olamaz. Delil getirdikleri ayette geçen 'darb' kelimesinin el veya herhangi bir cisimle dövmeden öte yanlış davranışın söz ve davranışla düzeltilmesi kastedilmektedir. (s.133)

Yazar hak ve sorumluluklardan sonra sahih bir nikâh akdinin hukuki sonuçlarına değinmiştir. Burada mehir, mesken temin edilmesi, nafaka borcu, akraba nafakasından, doğum ve sonuçlarından ve bunların ayrıtısından bahsedilmektedir. Burada yukarıda zikrettiğimiz konularla ilgili hususları ve yazarın günümüze uyarlanmış yorumlarını bulabilirsiniz. Yazarımız daha sonra nikâh çeşitlerinin diğerlerini fasit, batıl, mevkuf ve gayrı lazım nikâh akitlerini izah etmiştir. Son olarak da bu bölümde halveti sahihanın tanımını, hükmünü ve sonuçlarını ele almıştır.

Müellif son bölüme 'evliliğin sona ermesi' adını vermiştir. Bu bölüm kitabın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. (167-261) Burada boşama ile ilgili kavramları, tanımları, boşamanın çeşitlerini, bunların hukuki boyutlarını, toplumlarda uygulanışını, özel durumlara haiz boşama şekillerini, boşama sonrası çocukların bakımını ve ev eşyalarının taksimi gibi birçok konuyu bulmak mümkündür.

İslam dininde evlilik birliği ömür boyu olmak üzere kurulur. Nitekim süreli evlilikler Kuran-ı Kerim ve Sünnet'te kesin olarak yasaklanmıştır. Ancak oluşturulmuş evlilik taraflara zarar vermeye, maddi ve manevi olarak çöküntüye sebep oluyorsa bu evliliğin devam ettirilmesi düşünülemez. Peygamber Efendimizin de Allah katında en sevimsiz helal diye nitelendirdiği 'boşanma-boşama' kaçınılmaz

olur. Bu Kur'an, Sünnet ve icma ile sabit bir uygulamadır. İslam dini talakı evliliğin devamı için elden gelen her şey yapıldıktan sonra helal görmüştür. Elbette bunun da hikmetleri vardır. Sosyal ve psikolojik olarak insanı yıpratıp artık topluma zarar vermeye başlayan birlikteliğin sona erdirilmesi akla daha uygun gözükmektedir.

Dinimiz talaka müsaade ederken aile bireylerinin hepsinin haklarını da koruma altına almıştır. Boşama gerçekleşirken belli usul ve esaslara göre yapılması gerektiği bize Kur'an ve Hz. Peygamberin sünneti ile ulaşmıştır. Yazarımız bu usul ve esasları detayları ve delilleri ile okuyucusuna aktarmaktadır.

Müellif kitabında oluşturduğu sonuç bölümünde bu çalışması ile neyi hedeflediğini şöyle aktarıyor: "sonuç olarak aile hukukuyla ilgili günümüz şartları da dikkate alınarak İslam'ın ruhundan uzaklaşmadan, konuyla ilgili temel ilke niteliğindeki naslar doğrultusunda yeni bazı düzenlemelerin yapılmasının gerektiği tespitinde bulunularak buna dönük bazı açılımlara dikkat çekilmeye çalışıldığını ifade etmek gerekir." Ve Yazar, kitabını geniş bir kaynakça ile sonlandırır.